

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARIDA KOMMUNIKATIV
KOMPITENTLIK SHAKLLANISHINING IJTIMOY PSIXOLOGIK
DETERMINANTLARI**

*Atavullayeva Maxbuba Kobilovna
BPXTI o'qituvchisi*

Annotatsiya. Maqola boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi jarayonida ularning kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirishning ijtimoiy psixologik determinantlari muammosiga bag'ishlangan O'qituvchining kasbiy tayyorgarligi jarayonida ijtimoiy va kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirish, bu o'qituvchi shaxsining ajralmas neformatsiyasi sifatida tushuniladi, ijtimoiy va kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirish bo'yicha nazariy, lingvistik va uslubiy bilimlar to'plami bilan tavsiflanadi.

Zamonaviy ta'lim siyosatini amalga oshirish nafaqat psixologik-pedagogik bilim va ko'nikmalar tizimini olishga, balki ijtimoiy va kommunikativ kompetentsiyani va kasbiy ahamiyatga ega shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash sharoitida mumkin. Muloqot (ijtimoiy) deganda ijtimoiy sub'ektlarning (odamlar va (yoki) ularning hamjamiyatlarining) samarali sinxron va diaxron o'zaro ta'siri tushunilishi kerak, uning mohiyati bir sub'ektdan (manbadan) ikkinchisiga (oluvchiga) o'tishdir.

Xorijiy va mahalliy mualliflarning asarlarida shaxslararo o'zaro ta'sir va aloqa muammosiga turli yondashuvlar ochib berilgan: madaniy (MA Zubkova va boshqalar) [12]; ijtimoiy (N.Yu.Belikova va boshqalar) [10]; tizimli (M. Raitina [11], CJ Nölle [5]); etnomadaniy (IM Degil [17], VD Popkova [10], T.G. Stefanenko [12]).

Muloqotning uslubiy muammolari Han thi Nguyen [4], N. Lukyanova va boshqalarning asarlarida ko'rib chiqiladi. [5], M. Raitina [6].

Kasbiy muloqotning turli jihatlari E.V.Vezetiu [7], K.E.Bezukladnikov, M.A.Novosyolov, B.A.Kruze [8] ilmiy ishlarida o'rganilgan. Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash NA Gluzman, NV Gorbunova [9], M. Sirotova [10] asarlarida o'rganilgan.

Tadqiqot muammosining nazariy ahamiyatini aniqlash, adabiyotlarni ko'rib chiqish va tadqiqotning asosiy tushunchasini aniqlash uchun biz nazariy usullardan foydalandik: tahlil, sintez, modellashtirish.

Pedagogik eksperiment boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarlik jarayonida ijtimoiy va kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirishda taklif etilgan ijtimoiy psixologik determinantlar samaradorligini aniqlash uchun qo'llaniladigan etakchi tadqiqot usuli sifatida tanlandi.

Muloqot - bu odamlar o'rtasida aloqalarni o'rnatish va rivojlantirishning murakkab ko'p qirrali jarayoni bo'lib, birgalikdagi faoliyat ehtiyojlari va ma'lumot almashish, o'zaro ta'sirning yagona strategiyasini ishlab chiqish, boshqa shaxsni idrok etish va tushunishni o'z ichiga oladi. Har qanday munosabatlar mohiyatan ijtimoiy-kommunikativ hodisa degan fikrga asoslanib, biz ijtimoiy aloqa ikki yoki undan ortiq sub'ektlarning maxsus mexanizmlar yordamida ijtimoiy axborotni shakllantirish, uzatish, qayta ishlash, o'zlashtirish va o'zgartirishni amalga oshiradigan maqsadga yo'naltirilgan harakatlaridir, deb hisoblaymiz. Va vositalar (til, xulq-atvor shakllari, shu jumladan Internet aloqalari); ular ijtimoiy zamon va makonda ma'nolar harakati bilan birga keladi.

Ijtimoiy va kommunikativ kompetentsiyaning mohiyatini, shuningdek tuzilishini tushunish kelajakdagi o'qituvchilarda uning samarali rivojlanishi uchun qanday sharoitlar zarurligini tushunishga imkon beradi. Ijtimoiy rivojlanish jarayoni va Zamonaviy Rossiyadagi oliy ta'lim tizimi yuqori malakali, malakali professor-o'qituvchilarni kasbiy tayyorlashga qaratilgan. Uning mazmuni bitiruvchilarning o'qish jarayonida oladigan zamonaviy o'qitish texnologiyalariga asoslanishi kerak. Buning uchun ta'limning reproduktiv-funksional modelini kasbiy kompetentsiyaga almashtirish kerak.

Ilmiy ishlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, biz o'rganayotgan kommunikativ kompetentsiya kasbiy kompetentsiya shakllantirishning ijtimoiy-psixologik determinantlari kontekstida ko'rib chiqiladi. Ko'p funktsiyali munosabatlar va o'zaro ta'sirlar sharoitida professional vazifalarni bajarish uchun kerak. Bunday sharoitda bo'lajak o'qituvchilarni o'z ichiga olgan yuqori darajadagi ijtimoiy va kommunikativ kompetentsiyaga ega bo'lgan mutaxassislariga bo'lgan ehtiyoj juda dolzarb va dolzarbdir.

Ishning maqsadi Ilmiy-nazariy manbalarning tahlili shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik determinantlari muammosi ham xorijiy, ham mahalliy tadqiqotchilarning qarashlari sohasidadir. Xususan, shaxsning ijtimoiy-kommunikativ salohiyatini rivojlantirishning pedagogik shartlari va vositalari E.A.Shumilova [1, 2], I.V.Zotova, O.Yu. Butvin [3].

Biz bo'lajak o'qituvchining kasbiy tayyorgarlik jarayonida ijtimoiy va kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirish ko'rsatkichlari bilan quyidagi mezonlarni aniqladik: motivatsionqiyamatli, axborot-mazmunli va amaliyotga yo'naltirilgan. U maxsus ishlab chiqilgan mashg'ulotlar majmuasidan foydalangan holda bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy-kommunikativ

kompetentsiyani rivojlantirishning maqsadli jarayonini tashkil etish sharti kuzatiladi. ʻuniversitetdagi o'quv jarayoni faol shaxslararo munosabatlar bilan kechadi Ushbu tadqiqot doirasida bo'lajak o'qituvchilar o'rtasidagi kommunikativ kompetentsiya universitet talabasi shaxsiga maqsadli ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, o'quv jarayonida o'qituvchi olingan ma'lumotlarni o'zi orqali o'tkazib, qo'shimcha ravishda qayta ishlaydi deb taxmin qilinadi.

Ushbu bosqichda o'z shaxsiy faoliyati jarayonlari rag'batlantiriladi, bu o'z ustida doimiy ishlash va o'zo'zini rivojlantirishni nazarda tutadi. Ushbu pozitsiyaga muvofiq, bo'lajak o'qituvchi nafaqat ta'lim va kasbiy faoliyat sub'ekti, balki doimiy faol o'zini-o'zi rivojlantirish sub'ekti sifatida ham qabul qilinadi. O'qituvchilik kasbi ko'pchilikdan hamma kasblarda mavjud bo'lmagan doimiy rivojlanib boruvchi komponent bilan farq qiladi. O'qitishning pedagogik yo'nalishi talabalari kelajakdagi kasbida doimiy ravishda o'z-o'zini takomillashtirish va o'z-o'zini rivojlantirish zarurligini bilishlari kerak, bu holda kasbiy faoliyatning istalgan natijalariga erishish mumkin emas. Ushbu mezonlarning mazmuni quyidagi ko'rsatkichlar yordamida ochiladi.

Motivatsion va qiymat mezonining ko'rsatkichlari: ijtimoiy va kommunikativ faoliyatga qiziqishning ortishi, kasbiy tayyorgarlikning yuqori darajasiga erishish istagi; o'zida ijobiy shaxsiy xususiyatlarni shakllantirish zarurligiga ishonch va o'qituvchilik kasbga zid bo'lgan bunday xususiyatlarni engish istagi; pedagogik muloqot qobiliyatlarini shakllantirishning kasbiy mahoratini, mazmuni va metodikasini takomillashtirish zarurati, ijtimoiy o'zaro munosabatlarga intilish; yosh avlodga jamiyatning oliy qadriyati sifatida insonparvarlik munosabati to'g'risidagi e'tiqodlarni shakllantirish, bo'lajak o'qituvchining ma'naviy o'sishini ta'minlash, kasbiy tayyorgarlik jarayonida ijtimoiylashuvi va umumiy rivojlanishi. o'qituvchi va talaba o'rtasidagi muloqot va o'zaro munosabatlar.

Shunday qilib, bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy va kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlarni umumlashtirib, quyidagi pedagogik shartlarni qo'llash kerak degan xulosaga kelishimiz mumkin:

Axborot-mazmun mezonini ko'rsatkichlari quyidagilardan iborat: jamiyatning eng oliy qadriyati sifatida shaxs to'g'risidagi falsafiy, psixologik va pedagogik qoidalarni, jamiyatda shaxs kamolotida muloqotning o'rni to'g'risida bilim; pedagogik tafakkurni shakllantirish; ijtimoiy va kommunikativ faoliyatning mazmuni va amalga oshirilishining xususiyatlarini bilish, shaxslararo muloqotni tahlil qilish usullari, uning samaradorlik darajasini aniqlash, jamoa va bolaning shaxsiyatiga pedagogik ta'sirni tuzatish; shaxslararo muloqot bo'yicha bilimlarini yangilashga tayyorlik, ta'limning zamonaviy tushunchalari va nazariyalarini o'zlashtirish;

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kommunikativ faoliyat jarayonida yosh avlodning ijodiy qobiliyatlarini ularning reproduktiv faoliyati bilan uyg'unlashtirish ko'nikmalarini shakllantirish.

Shaxsiga nisbatan insonparvarlik qadriyatlarini yo'riqnomalarini amaliy qo'llash - ta'lim jarayoni sub'ektlari ijtimoiy va kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishni o'qituvchining bir qator tarkibiy qismlarni o'z ichiga olgan murakkab tarkibiy shakllanish sifatida tushuniladigan gumanistik yo'naltirilgan o'quv jarayoni doirasida o'qituvchilar bilan o'zaro munosabatlarni va shaxslararo muloqot ko'nikmalarini tashkil etishga tayyorligini tushunadi. motivatsion-qiymatli, axborot mazmuni va amaliyotga yo'naltirilgan);

Yuqorida aytib o'tilganlardan kelib chiqqan holda, keyingi o'rganish uchun ba'zi muhim shaxsiy belgilovchilar - empatiya, bag'rikenglik, nizolarga moyillik boshqalar bilan o'zaro munosabatlarning samaradorligiga ta'sir qiluvchi omillar sifatida ta'kidlangan. Ularning namoyon bo'lishi o'qituvchilar misolida ko'rib chiqiladi - «shaxsdan odamga» tipidagi kasb vakillari, bu aslida doimiy shaxslararo o'zaro ta'sirdir. Mualliflar allaqachon o'qituvchilik kasbining murakkabligini va o'qituvchining psixologikijtimoiy salomatligini saqlash zarurligini ta'kidlaganlar. Psixo-ijtimoiy salomatlik - bu shaxsning (yoshi va ta'lim darajasiga muvofiq) adekvat xulq-atvori, uning jamiyatdagi aloqalarni o'rnatish, turli ijtimoiy guruhlarga kirish va turli xil faoliyat turlarini amalga oshirish uchun etarli darajada faolligiga hissa qo'shadigan munosabati.

O'qituvchining xatti-harakati ko'p jihatdan shaxsning nizolarga moyillik darajasiga bog'liq - bu nizolarga kirish chastotasini aks ettiruvchi xususiyat. Agar o'qituvchi yuqori darajadagi ziddiyatga ega bo'lsa, u nizolarni keltirib chiqaradi, ularga boshqa odamlarni qo'zg'atadi, bolalar o'rtasidagi ziddiyatlarni kuchaytiradi.

Boshqa shaxsiga e'tibor qaratish, tushunish, qabul qilish va hurmat qilish bilan bog'liq shaxsiy xususiyatlarning shakllanishiga ta'sir qiluvchi ko'plab makro va mikro ijtimoiy omillar mavjud. Biroq, ehtimol, eng muhim omillardan biri bu bolaning yaqin atrof-muhitidan, jumladan, o'qituvchilardan sezilarli kattalarning xususiyatlari. Xulq-atvorning o'ziga xos namunasi, bolaga, boshqa odamlarga bo'lgan munosabat, bolalarda ushbu foydali ijtimoiy fazilatlarini rivojlantirishga yordam berish uchun ongli istak. Bolaning xulq-atvorini shakllantirishga kattalarning ta'siri turli darajalarda amalga oshiriladi:

- ongsiz - bolalar kattalarni kuzatadilar, o'zlarini ular bilan tanishtiradilar, ularga taqlid qiladilar.

O'quv jarayonida bolaning xatti-harakati mustahkamlanadi, barqaror shaklga aylanadi.

Shuning uchun bolaning ijtimoiy me'yorlarni o'zlashtirishida empatiya, bag'rikenglikni shakllantirish, bola kuzatadigan va u ko'paytiradigan kattalar xatti-harakatlari modeli katta

ahamiyatga ega; - ongli - kattalar bolaga ijtimoiy normalarni ochib beradi, ularning tushunishiga g'amxo'rlik qiladi; assimilyatsiya, qabul qilish va ergashish.

Bu jarayon bolalikning turli davrlarida sodir bo'ladi. Mualliflar tadqiqotida maktabgacha va boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari tekshiriladi va bu maktabgacha va boshlang'ich maktab yoshida ularning bola hayotidagi o'rni, uning shaxsiyati fazilatlarini shakllantirish, alohida ahamiyatga ega. Voyaga etgan kishi, ayniqsa o'qituvchi, bola uchun juda obro'li va ahamiyatli bo'ladi. Maktabgacha tarbiyachi oila doirasidan tashqariga chiqadi, uning asosiy qiziqishi kattalar dunyosi bo'lib, u o'z o'yinlarida o'ynaydi, u kabi bo'lishga intiladi. Kichik yoshdagi o'quvchilar uchun maktab rivojlanishning ijtimoiy holatining markaziga aylanadi. O'qituvchi bola uchun kattalar dunyosidan juda obro'li shaxsdir. Ular uni yaxshi ko'radilar, unga o'xshashni xohlashadi, unga taqlid qiladilar, uning gaplariga, qilgan ishlariga e'tibor berishadi.

O'qituvchilarning bu ahamiyati, ularning maktabgacha va boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar uchun shubhasiz obro'si o'qituvchining butun bolaning shaxsiyati, uning individual fazilatlarini va shaxslararo munosabatlar tizimiga ta'sirining ulkan manbaidir. munosabatlar. Bejiz insonparvarlik psixologiyasi vakillari (Maslou, Rojers) bolaning ruhiy muvozanati, uning boshqa odamlarga nisbatan xayrixoh, bag'rikenglik munosabati shakllanishining asosi unga nisbatan

ijobiy munosabat - qabul qilish, tushunish, hurmat va muhabbat [14, 15]. Shuning uchun ijtimoiy normalarni o'zlashtirish, o'qituvchi tomonidan tolerantlikni tarbiyalash usullari sifatida amaliyotda qo'llash bo'yicha nazariy bilimlar maktabgacha va boshlang'ich ta'lim tizimida haqiqatan ham samarali bo'lishi mumkin. Shubhasiz, bu o'qituvchining bolalar bilan sodir bo'layotgan voqealar uchun eng yuqori darajadagi mas'uliyatini nazarda tutadi. Bag'rikenglik shaxsiy xususiyat sifatida, farqlarni qabul qilish, odamlar o'rtasida gumanistik munosabatlarni o'rnatish, odamlarni tushunish va hamkorlik qilishga tayyorlik, empatiya - boshqa odamning hissiy tajribasini tushunish qobiliyati va insonning adekvat qabul qilish qobiliyati bilan tavsiflanadi. qiyin, ziddiyatli vaziyatlarda konstruktiv harakatlar har doim muhim bo'lgan. Biroq, zamonaviy ko'p madaniyatli makonda jamiyatda barcha darajadagi (davlatlar, ijtimoiy guruhlar va shaxslar o'rtasidagi) tafovutlar kuchayishi munosabati bilan kelishmovchiliklarning kuchayishiga, zo'rvonlikning kuchayishiga olib keladi, ular alohida ahamiyatga ega bo'ladi. Bundan tashqari, bolalar, kattalar bilan solishtirganda, ko'proq darajada, ko'pincha og'zaki, jismoniy tajovuzning ochiq shakllari ko'rinishida murosasizlikni namoyon qiladilar.

Bolalarning xulq-atvori kamroq ongli, kamroq bashoratli, ko'proq impulsiv, his-tuyg'ularga ta'sir qiladi. Bundan tashqari, ularda axloqiy g'oyalar, irodaviy fazilatlar, o'zini o'zi boshqarish va o'z-o'zini anglash etarli darajada shakllanmagan.

Tolerantlikni tushinishda olimlar shaxslararo munosabatlarning turli xususiyatlariga urg'u berishadi. Biroq, ularning umumiy tomoni shundaki, shaxsning boshqa odamlarga, guruhlariga nisbatan insonparvarlik yo'nalishi turli darajalarda namoyon bo'ladi: hissiy - qabul qilish; kognitiv - tushunish; xulq-atvor - qo'llab-quvvatlash, g'amxo'rlik qilish. Aynan bolalarga va ta'lim jarayonining boshqa sub'ektlariga nisbatan bunday munosabatning namoyon bo'lishi o'qituvchilarda bag'rikenglik yuqori darajada rivojlanganligidan dalolat beradi.

Afsuski, o'qituvchilar har doim ham sabrli emas. Ba'zida ular butun guruhga yoki alohida bolalarga nisbatan murosasizlikning namunasi bo'lib, ba'zilarini afzal ko'rishni va boshqalarga nisbatan doimiy e'tiborsizlikni namoyish etadi. Bunday tengsiz, adolatsiz munosabat natijasida bola va o'qituvchi o'rtasida to'siq paydo bo'ladi, hokimiyat darajasi va uning ta'sir qilish imkoniyati kamayadi. Aksincha, bolalar ularga nisbatan adolatli, teng munosabatda bo'lgan o'qituvchilarni qadrlashadi va hurmat qilishadi. Bolaning xatti-harakatining his-tuyg'ularini va ma'nosini tushunishga harakat qiladigan o'qituvchi deyarli har doim (rivojlanishdagi jiddiy patologiyadan tashqari) undan javob topa oladi.

Xuddi shu ta'lim muassasasida bolalar o'qituvchilar bilan juda boshqacha munosabatda bo'lishlari mumkin: ularning ba'zilarini hurmat qilish va sevish; boshqalardan nafratlanish va qo'rqish. Bu asosan o'qituvchilarning shaxsiyati va xulq-atvor xususiyatlari bilan belgilanadi.

Tadqiqot jarayonida boshlang'ich sinf o'qituvchilarining shaxsiy xususiyatlari o'rganiladi, ular mualliflar nuqtai nazaridan munosabatlarga ega. Boshqa odamni tushunish va qabul qilish qobiliyati qanchalik yuqori bo'lsa, odam o'zini shunchalik kam ziddiyatli tutadi, u boshqa shaxsni hurmat qilish asosida yuzaga keladigan qarama-qarshiliklarni uning yoki boshqa shaxsni hisobga olgan holda hal qilishga intiladi. uning huquqlari va manfaatlarini. Aksincha, boshqa odamlarga nisbatan shakllanmagan orientatsiya, ularga ijobiy munosabat bilan inson faqat o'zi, o'z manfaatlarini haqida qayg'uradi, har qanday holatda ham g'alaba qozonishga intiladi. Insonning o'z kechinmalarini tushunish (empatiya) darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, u shunchalik ko'p qabul qila oladi (tolerantlik). Biror kishini qabul qilish, u o'z his-tuyg'ularini tushunishga qodir.

Yuqorida sanab o'tilganlarning barchasi bir qator tavsiyalar berish va keyingi tadqiqotlar uchun yo'llarni belgilash imkonini beradi. Birinchidan, davlat darajasida o'qituvchining kasbiy tayyorgarligini tashkil etish va nazorat qilish usullarini qayta ko'rib chiqish. Ya'ni, standartda belgilangan kompetensiyalar adekvat mazmunda aks ettirilishi kerak, keyin mutaxassisni tayyorlash jarayonida olingan nazariy bilimlar kasbiy munosabat va ko'nikmalarga zid bo'lmaydi.

Ikkinchidan, hududiy miqyosda tashkil etilgan amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari tizimi

orqali mutaxassisning amaliy tayyorgarligini kuchaytirish, bu esa kamchiliklar, kamchilik va qarama-qarshiliklarni o'z vaqtida aniqlash, malakasini oshirish va takomillashtirish yo'llarini belgilash imkonini beradi. yosh o'qituvchi. Mualliflarning fikricha, ushbu pozitsiyalardan yosh mutaxassisni qo'shimcha moddiy va ma'naviy rag'batlantirish va murabbiylik institutini rivojlantirish talab etiladi. Uchinchidan, ma'lum bir mutaxassisning individual darajasida o'z ustida doimiy ishlash, shaxsning zarur professional muhim kommunikativ fazilatlarini o'z- o'zini rivojlantirish va bu jarayonda yakuniy nuqta yo'qligini tushunish talab etiladi. Aynan shunday kasbiy munosabat kasbiy kompetensiyani rivojlantirish, kasb bo'yicha shaxsiy kamolot va chinakam pedagogik mahorat uchun asos bo'lib xizmat qiladi. O'qituvchilar o'rtasida boshqa odamlar bilan o'zaro munosabat kompetensiyasining professional aks ettirish darajasi, psixososyal salomatlik holati, psixoemotsional charchash kabi omillarning qo'shimcha tadqiqotlari istiqbolli ko'rinadi

Adabiyotlar

Jahon iqtisodiy forumi. To'rtinchi sanoat inqilobida muvaffaqiyat qozonishingiz kerak bo'lgan 10 ta ko'nikma, Shveysariya, kirish rejimida mavjud: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-to-rtinchi-sanoat-inqilobida-gullab-yashnash/>

MS Dobryakova, ID Frumin, Universal kompetensiyalar va yangi savodxonlik: shiorlardan haqiqatga, s. 474 (Tahr. M.S. Dobryakova, ID Frumin, Moskva: Oliy iqtisod maktabi, 2019 yil)

«Bakalavriat va magistratura bosqichi uchun Federal davlat ta'lim standarti (3++) axborot resursi. Federal davlat oliy ta'lim standartlari portal», Rossiya, kirish rejimi: <http://fgosvo.ru/fgosvo/152/150/25/115> 4. AA Isakova, Ta'lim integratsiyasi, 21, 1, 46-53, (2017)

S.G.Ter-Minsarova, Globallashuv davridagi xalqaro aloqa ziddiyatlari to'siqlarmi yoki harakatlantiruvchi kuchlarmi?, Rossiya xalqlar do'stligi universiteti xabarnomasi. Ser.: Tilshunoslik, 19 (4), 43-48 (2015)

IL Bim, Maktab filologik ta'lim tizimida chet tili (kontseptsiya). Maktabda chet tillari, 1, 4-9, (2009)

Yu.N. Lapygin, Loyiha jamoasi yoki loyiha jamoasi. Ilmiy eslatmalar. 1, 42-47, (Nashriyotchi: «Rossiya Federatsiyasi Prezidenti huzuridagi Rossiya xalq xo'jaligi va davlat boshqaruvi akademiyasi» Federal davlat byudjeti oliy ta'lim muassasasining Vladimir filiali, 2019 yil)

Frumin, MS Dobryakova, KA Barannikov, IM Remorenko, Universal kompetensiyalar va yangi savodxonlik: ertangi kun muvaffaqiyati uchun bugun nimani o'rgatish kerak. Maktab ta'limini o'zgartirish tendentsiyalari bo'yicha xalqaro hisobotning dastlabki xulosalari. Ta'limning zamonaviy tahlili, 2 (19), 28, (2018)

M. Granovetter, zaif aloqalarning kuchi, Amerika sotsiologiya jurnali, 78 (6), 1360-1380 (1973)

NV Savina, Pedagogika universiteti bitiruvchilarining raqobatbardoshligi psixo-ijtimoiy salomatlik omili sifatida, Zamonaviy o'qituvchilar ta'limi muammolari, 57-12, 257-266 (2017)

Yu.P. Povarenkov, O'qituvchining kasbiy bag'rikengligining psixologik xususiyatlari, Diqqat psixologiyasining savollari: maqolalar to'plami, 21, 256 (Ilmiy ishlar, Saratov: Sarat universiteti nashriyoti, 2013 yil)

BI Khsan, E.Iu. Fedorenko, ta'lim munosabatlaridagi mojarolar, muzokaralar va xavflar, Sibir federal universiteti jurnali. Gumanitar va ijtimoiy fanlar, 7 (4), 619-627 (2014)

DI Feldstein, Zamonaviy bolalik davridagi chuqur o'zgarishlar va buning natijasida ta'limni rivojlantirishning psixologik va pedagogik muammolarining dolzarbligi, kirish rejimi: <http://refdb.ru/look/2311497.html>